

2984

۵۰۰

۱

۲۲۰

زال کور

www.ketab.ir

انفرد ما اقارب

پیشکش: حمید رحمانی، پیرامون زمانہ، اندیشہ،
سیرہ، نقاد، طفل، زندگی سلمان فارسی

حمید رحمانی

سرشناسه: رحمانی، حمید ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پدیدآور: از ذره تا آفتاب: پژوهش برنامه‌های پیرامون زمانه، اندیشه، سیره و نقاط عطف زندگی سلمان فارسی/ حمید رحمانی؛ تهیه‌کننده اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه؛ دفتر پژوهش‌های کاربردی دین و رسانه؛ گروه انقلاب اسلامی، تاریخ و مناسبت‌ها.
مشخصات نشر: قم: صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، ۱۳۹۷
شابک: ۱۵۰۰۰۰ ریال
ISBN: 978-964-514-410-2

وضعیت فهرست نویسی: فیا
عنوان دیگر: پژوهش برنامه‌های پیرامون زمانه، اندیشه، سیره و نقاط عطف زندگی سلمان فارسی.
موضوع: سلمان فارسی، ۱۳۳۲ - سرگذشت‌نامه
شناسه افزوده: صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه.
شناسه افزوده: صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه.
پژوهش‌های کاربردی: گروه انقلاب اسلامی، تاریخ و مناسبت‌ها
محل کتب: ۱۳۹۷، ۳۳ / BP
دوبنده: ۲۹۷/۹۴۲
شابک: ۵۴۱۲۱۷۴

از ذره تا آفتاب (پژوهش برنامه‌های پیرامون زمانه، اندیشه، سیره و نقاط عطف زندگی سلمان فارسی) (کد: ۲۷۸۴)

نویسنده: حمید رحمانی

ناشر و تهیه‌کننده: اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه

دفتر پژوهش‌های کاربردی دین و رسانه، گروه انقلاب اسلامی، تاریخ و مناسبت‌ها

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰

بها: ۱۵۰۰۰۰ ریال

همه حقوق، محفوظ و متعلق به ناشر است.

نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از ناشر ممنوع است.

نشانی: قم، بلوار امین، مجموعه صداوسیما، اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه،

تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۱۵۵۱۰

تهران: جام‌جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیرین، تلفن: ۲۲۰۱۴۷۳۸

نماینده: ۲۲۱۶۴۹۹۷

مشهد: خیابان امام خمینی، جنب باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم،

تلفن: ۳۲۲۱۵۱۰۸-۳۲۲۱۵۱۰۶

سامانه مخاطبان: ۰۲۵-۳۲۹۱۵۵۱۰-۱۱
www.irc.ir info@irc.ir
سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۲۵۵
sapp.ir/irc.ir @irc_ir

ISBN: 978-964-514-410-2

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۴۱۰-۲

فهرست مطالب

.....	بخش نخست	۹
.....	پیشاچه	۱۱
بخش اول: شخصیت‌شناسی		
.....	مقدمه	۱۷
.....	فصل اول: زندگی‌نامه	۱۹
.....	الف) سلمان در یک نگاه	۱۹
.....	ب) ولادت و طول عمر	۲۱
.....	ج) زادگاه	۲۴
.....	د) نام	۲۵
.....	ه) نظام خانوادگی ساسانی	۲۶
.....	و) فضای خانوادگی	۲۸
.....	ز) سلمان در جوانی	۳۱
.....	فصل دوم: ویژگی‌ها و اوضاع ایران در روزگار سلمان	۳۳
.....	الف) اوضاع اجتماعی	۳۴
.....	ب) اوضاع سیاسی	۳۷
.....	ج) اوضاع دینی و اعتقادی	۳۹
.....	د) اوضاع معیشتی و اقتصادی	۴۲
.....	فصل سوم: تحول و نقطه عطف زندگی	۴۷
.....	الف) آشنایی با مسیحیت	۴۷
.....	ب) گرایش به مسیحیت	۴۸
.....	ج) تصمیم سرنوشت‌ساز	۵۰
.....	فصل چهارم: مهاجرت	۵۳
.....	الف) مهاجرت به مراکز مهم مسیحیت	۵۳

۶۲.....	فصل پنجم: از بردگی تا بندگی
۶۳.....	الف) دیدار یار غایب و آزمون نشانه‌ها
۶۵.....	ب) رهایی از بردگی
۶۸.....	ج) پیمان برادری
۶۹.....	د) تفاوت سلمان با دیگر صحابه
۷۰.....	فصل ششم: سلمان از اسلام تا رحلت
۷۰.....	الف) شخصیت سلمان مسلمان
۷۱.....	ب) ازدواج سلمان
۷۳.....	ج) رحلت سلمان
۷۴.....	د) مرقع سلمان
۷۴.....	ه) زیارت نامه سلمان
۷۶.....	فصل هفتم: قرآن، سلمان و اهل بیت (علیهم السلام)
۷۶.....	الف) سلمان از منظر قرآن و مفسران
۷۸.....	ب) سلمان از نگاه اهل بیت (علیهم السلام)
۸۲.....	ج) اهل بیت (علیهم السلام) از نگاه سلمان
۸۶.....	فصل هشتم: سلمان از نگاه دانشمندان
۸۶.....	الف) سلمان از منظر دانشمندان جهان اسلام
۸۷.....	ب) سلمان از منظر مستشرقان
۸۹.....	فصل نهم: حکایاتی از سلمان
۸۹.....	الف) دوستی با جوان مؤمن
۹۱.....	ب) آزمونی برای قیامت
۹۱.....	ج) معنای قناعت
۹۲.....	د) درس بندگی
۹۲.....	ه) سبکبار رستگار

بخش دوم: سیره‌شناسی

۹۵.....	مقدمه
۹۷.....	فصل اول: سیره اجتماعی - سیاسی
۹۷.....	الف) مسئولیت‌پذیری اجتماعی
۱۰۱.....	ب) امر به معروف و نهی از منکر
۱۰۹.....	ج) ولایت‌پذیری

۱۱۸.....	فصل دوم: سیره اخلاقی
۱۱۸.....	الف) گرایش به گمنامی
۱۲۰.....	ب) همنشینی با فقیران
۱۲۰.....	ج) اعتدال و میانه‌روی
۱۲۲.....	د) هماهنگی گفتار و کردار
۱۲۴.....	فصل سوم: سیره اقتصادی
۱۲۴.....	الف) ساده‌زیستی
۱۲۵.....	ب) پاسداری از بیت‌المال
۱۲۷.....	ج) توجه به تولید و فقرزدایی
۱۳۰.....	فصل چهارم: سیره علمی
۱۳۰.....	الف) دانش‌طلبی و حقیقت‌جویی
۱۳۱.....	ب) نوآوری و ابتکار
۱۳۵.....	فصل پنجم: سیره نظامی
۱۳۵.....	الف) مسأله در جنگ
۱۳۷.....	ب) دعوت به اسلام قبل از جنگ
۱۳۸.....	ج) شجاعت و مهارت در جهاد

بخش سوم: اندیشه‌شناسی

۱۴۱.....	مقدمه
۱۴۲.....	الف) سخنان و حکمت‌ها
۱۴۵.....	ب) تعاون و هم‌افزایی اجتماعی
۱۴۷.....	ج) عدالت اجتماعی
۱۵۰.....	د) کرامت انسان
۱۵۱.....	ه) نفی قومیت‌گرایی و نژادپرستی
۱۵۵.....	و) نفی ظلم و ستمگری
۱۵۸.....	ز) امامت‌محوری
۱۶۲.....	ح) اندیشه‌ورزی و حکمت‌آموزی
۱۶۶.....	ط) آمیختن دانش با خرد و بینش
۱۶۸.....	ی) تفکر پیوند ایران با اسلام
۱۷۱.....	ک) مرگ‌اندیشی

بخش چهارم: محوریابی

مقدمه	۱۷۵
جدول ۱: شخصیت سلمان در دوره کودکی و نوجوانی	۱۷۵
جدول ۲: شخصیت سلمان در دوره جوانی	۱۷۶
جدول ۳: شخصیت پدر سلمان	۱۷۸
جدول ۴: خانواده سلمان	۱۷۸
جدول ۵: اوضاع ایران در دوره حضور سلمان در ایران	۱۷۹
جدول ۶: نقاط برجسته زندگی پیش از اسلام سلمان	۱۸۰
جدول ۷: نقاط برجسته زندگی سلمان	۱۸۱
جدول ۸: شخصیت‌های مرتبط با سلمان	۱۸۳
جدول ۹: جغرافیای زندگی سلمان	۱۸۶

بخش پنجم: شبیهات و پاسخ‌ها

مقدمه	۱۸۹
الف) نداشتن حق رأی نافذ	۱۹۲
ب) نپرداختن هزینه مسلمان شدن	۱۹۳
ج) تأیید خلیفه اول و دوم	۱۹۵
د) تردید در اعتراض به سقیفه	۱۹۶
ه) خیانت به هموطنان ایرانی	۱۹۷
و) نقش‌آفرینی در تنظیم و تعلیم قرآن	۱۹۹
ز) کاتب و آورنده قرآن	۲۰۰
ح) زبان مبهم و غیرفصیح	۲۰۲
ط) شخصیت افسانه‌ای	۲۰۲

بخش ششم: کتاب‌شناسی

مقدمه	۲۰۷
الف) کتاب‌های فارسی	۲۰۷
ب) کتاب‌های عربی	۲۱۱
ج) مقالات	۲۱۲
د) پایان‌نامه‌ها	۲۱۳
منابع	۲۱۵

سخن نخست

انسان همواره در معرض تغییر و تحول قرار دارد و یکی از مهم‌ترین عوامل تحول‌پذیری انسان، تأثیرپذیری او از سرنوشت و راهی است که الگوها پیموده‌اند. الگوهای نیکو نمونه‌های عینی و مشهود یک اندیشه و عمل در اسلام کرناگون برای رسیدن به کمال هستند. سلمان فارسی یا بهتر است بگوییم سلمان محمدی یکی از الگوهای وارسته و کمال‌یافته اسلام و تربیت‌یافته مکتب نبوی، علوی و فاطمی است.

او با همه تجربه‌های ارزشمندی که پیش از اسلام داشت، پس از اسلام و آشنایی با رسول خدا ﷺ و عترت پاک او، حیات دیگری یافت و چون پروانه‌ای ره‌اشده از پیله خود، در آسمان معنویت پرواز کرد و به‌سان ذره‌ای، مسیر روشن آفتاب توحید را پیمود.

با بهره‌گیری از شخصیت، سیره و اندیشه این الگوی شاخص و ممتاز در بین صحابه، رسانه ملی می‌تواند برای نسل جوان و تشنگان معرفت، ابعاد مختلف زندگی سلمان را تبیین و ترویج کند.

این مجموعه که به همت پژوهشگر ارجمند، آقای حمید رحمانی تهیه شده است، مشتمل بر شش بخش است. در این بخش‌ها، ابعاد شخصیت، سیره و اندیشه سلمان مورد بررسی و تبیین قرار گرفته است.

سپس مهمترین محورهای زندگی سلمان، شبهات مطرح شده درباره این شخصیت به همراه پاسخ‌های آن بیان شده و در پایان نیز آثار مکتوب که مستقلاً درباره سلمان نگاشته شده‌اند معرفی شده است. این مجموعه می‌تواند به عنوان دستمایه‌ای برای برنامه‌سازان ارجمند رسانه ملی، درباره زندگی سلمان فارسی مورد بهره‌برداری قرار بگیرد.

اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه

دیباچه

شناساندن شخصیت‌های بزرگ اسلام و ایران، یکی از بایسته‌های رسانه ملی در روزگاری است که فرهنگ‌های مهاجم با ابزار رسانه، ذهن جوانان مسلمان حویای حقیقت و معنویت را آشفته می‌کنند و آنها را از داشته‌ها و سرمایه‌های معنوی و ملی خود، منحرف می‌سازند. براین اساس، ارائه الگوهای روزآمد و مناسب با وضعیت زمانه از شخصیت‌های جامع تاریخ اسلام، ضرورتی فرهنگی است. در میان یاران رسول خدا ﷺ، سلمان فارسی با برورداری از حیاتی پرفراز و نشیب و جایگاهی خاص نزد آن حضرت، میان همه فرق و مذاهب اسلامی چهره‌ای متمایز و مقبول دارد. ویژگی‌هایی از قبیل دانش عمیق، ایمان کامل، زهد، حکمت و خردمندی، عدالت‌پیمایی، صداقت، ساده‌زیستی، مجاهدت برای اسلام و نیز تحولاتی که در مسیر زندگی، منجر به رسیدن او به ساحل آرامش اسلام شده است، شناخت داستان زندگی و سرنوشت سلمان را جذاب و پرکشش کرده است. تأمل در زندگی سلمان و بررسی و دقت در ابعاد اندیشه‌ای، شخصیتی و رفتاری او، قابلیت الگویی - تربیتی برای نسل جوان دارد و ظرفیت بزرگ و مغتنمی است که رسانه ملی می‌تواند از آن بهره‌برداری کند.

در انجام هر پژوهشی، متناسب با موضوع، روشی مناسب برای آن برگزیده می‌شود. روش پژوهش، مجموعه‌ای از قواعد، ابزار و راه‌های معتبر، قابل اطمینان و نظام یافته‌ای است تا واقعیت‌ها کشف و بررسی شود. در فرایند برنامه‌سازی پیرامون شخصیت‌ها، پژوهش برنامه‌ای، نقشی مهم و حیاتی دارد و موجب می‌شود استحکام محتوا و ارتقای برنامه‌ها محکم شود. علاوه بر این، رویکرد پژوهش محور، در قالب‌های هنری و اثرگذار موجب حرکت آفرینی و ژرفاندیشی مخاطبان درباره شخصیت‌های اثرگذار و برجسته تاریخ اسلام خواهد شد. با این توضیح و با توجه به رویکرد برنامه‌سازی در مجموعه پیش رو، می‌توان آن را یک پژوهش برنامه‌ای^۱ به‌شمار آورد.

۱. پژوهش برنامه‌ای، به پژوهش‌هایی گفته می‌شود که به‌طور مستقیم در ساخت برنامه از آنها استفاده می‌شود. این استفاده، اغلب محدود به محتوای برنامه‌هاست و کمتر به‌عنوان شالوده در مؤلفه‌ای مربوط به شکل و محتوا در نظر گرفته می‌شود. به‌نظر می‌رسد پژوهش برنامه‌ای به‌عنوان شاخه‌ای از پژوهش، تقسیم بر مبنای هدف است نه روش؛ از این رو، بیشتر به گردآوری اطلاعاتی گفته می‌شود که بتوان آنها را به برنامه تبدیل کرد. نظام‌نامه جامع تحقیقات سازمان صداوسیما، پژوهش برنامه‌ای را پژوهشی دانسته که به‌منظور تولید و ساخت برنامه‌ای مشخص، انجام می‌شود و به‌طور مستقیم قابلیت تبدیل شدن به متن برنامه را دارد (ابوطالبی، ۱۳۸۵: صص ۲۰-۲۱). با توجه به آنچه بیان شد، پژوهش برنامه‌ای نوع خاصی از پژوهش نیست؛ بلکه مقصود، هر نوع فعالیت جست‌وجوگرانه‌ای است که در راستای تأمین نیازهای اطلاعاتی یک برنامه صورت می‌گیرد. به‌طور طبیعی موضوع کلی چنین پژوهشی پاسخ به نیازها و سؤالات برنامه‌ساز است. این تلاش و مطالعه که به منظور گردآوری اطلاعاتی است که برنامه‌ساز برای تأمین برنامه به آن نیاز دارد، ممکن است برآیندی از حوزه‌های مطالعاتی گوناگون و انواع تحقیق در رسانه‌های جمعی باشد. بر این اساس و با توجه به آنچه درباره پژوهش برنامه‌ای بیان شد، این پژوهش از یک سو، پژوهش‌های توصیفی و مبنایی موجود را بازخوانی و بازفرآوری می‌کند و از سویی دیگر، به یمن همین فرایند بازخوانی، که بر محور ملاحظه تمامی جوانب و ابعاد و روابط و کنش‌های موجود در زندگی شخصیت اصلی است، بسترهای لازم برای ایده‌یابی برنامه‌ای را فراهم می‌سازد.

پژوهه پیش رو، زوایای مختلف زمانه، زندگی، اندیشه و سیره سلمان است که با استفاده از منابع معتبر، گردآوری و بررسی شده است تا برنامه‌سازان رسانه ملی از آن بهره ببرند. گفتنی است که این مجموعه، رویکرد تاریخی و علمی صرف ندارد، بلکه می‌توان آن را در حوزه پژوهش برنامه‌ای و کاربردی برای برنامه‌سازی به‌شمار آورد.

www.ketab.ir